

VERGİYE KARŞI TİPİK BİR REAKSİYON POUJADE HAREKETİ

Dr. KENAN BULUTOĞLU

Fransanın en fakir bölgelerinden biri olan Lot vilâyetinin küçük bir kasabasının belediye binasında, 22 Haziran 1953 günü akşamı, hararetli bir toplantı vardır. Kasabanın bütün esnaf ve zanaatkârları bu toplantıda hazır bulunmaktadır. Belediye meclisi üyelerinden biri, ertesi gün maliye müfettişlerinin, kasabanın 30 kadar esnafını kontrole tâbi tutacağını haber almıştır. Toplantıda hararetli müzakerelerden sonra bu kontrole kuvvetle karşı konulması kararlaştırılır. Ertesi gün kasabaya gelen müfettişler, esnafın çok sıkı bir mukavemeti ile karşılaşır ve hiç bir kontrol yapamadan geri dönerler. Bu kolektif mukavemeti tertip eden zat, mezkûr kasabada küçük bir kırtasiye dükkânı işleten ve aynı zamanda belediye meclisi üyesi olan, Pierre Poujade'dır.

Başarı ile neticelenen bu mukavemet hareketi, daha sonra bütün Fransaya yayılıp dal budak salacak olan, harp sonrası devrinin en önemli kolektif vergi reaksiyonunun, Poujade hareketinin ilk kıvılcımını teşkil etmiştir.

Bu günkü konuşmamızda işte bu hareketin iktisadî, malî sebeplerini, teşkilâtlanıp yayılmasını, mücadele metodlarını incelemek istiyoruz. Vergiye karşı tertip olunan bu kolektif reaksiyonun bütün boyutları ile incelenmesi, bizi maliye ilmi ile siyaset ilmi arasındaki rabitaların mahiyeti hakkında bazı müşahedelerde bulunmağa sevkedeceği için, ayrıca mühimdir.

I — Poujade hareketinin doğuş sebepleri

Poujade hareketinin asıl sebepleri malîdir. Fakat iktisadî sahada bazı âmillerin iştiraki olmasa idi, şübhesiz reaksiyon bu kadar geniş boyutlara erişemiyecikti. Keza siyasî bazı faktörler de bu kolektif reaksiyonun kolayca gelişmesine hizmet etmiştir. Bu üç grup âmilleri ayrı ayrı inceliyelim.

1 — *Poujade hareketinin iktisadî sebepleri.*

Poujade hareketinin doğmasının en mühim iktisadî âmili şubhesiz, küçük esnafın ve zanaatkârların içinde buldukları *fakirlik* durumudur.

Hareketin menşei olan *Lot* vilâyeti Fransanın en fakir bölgelerinden biridir. İlk yayıldığı ve kuvvetli bir şekilde teşkilâtlandığı güney vilâyetlerinde ticarî kazançların seviyesi, Fransaya şâmil genel ortalamanın çok aşağısındadır. Bu nevi kazançların, millî ortalamadan çok daha yüksek olduğu, kuzey ve doğu vilâyetlerinde ise Poujade hareketi esaslı bir şekilde yayılıp yerleşmemiştir.

Küçük esnafın ve zanaatkârların fakirlikleri de içinde buldukları bölgelerin fakirliğinin bir neticesidir. Poujade hareketinin kuvvetle yayılıp yerleştiği bölgeler, sakinlerinin geniş ölçüde göçe mecbur oldukları ve nüfusun hissedilir bir azalma gösterdiği iktisadî gerileme mntikalarıdır. Ziraî olan bu bölgelerden, başka merkezlere doğru *göç eden nüfus*, esas itibarile, *ziraî sektörden ayrılmaktadır*. Poujade hareketinin, bilhassa ziraî sektöre tevzi hizmetile meşgul olan küçük kasaba ve kommünler esnafı arasında revaç bulması da nüfus hareketleriyle alâkalıdır. Ahalisi aynı kalan veya gittikçe azalan ve neticede ziraî gelirleri de azalmakta olan bir bölgede, esasen sayıları hayli kabarık olan [1] küçük esnafın durumunun da kötüye gitmesi tabiidir.

Poujade hareketinin iktisadî sebeplerinden *ikincisi* de ticarî sektörün rasyonelleşip merkezileşmesidir. Harpten bu yana büyük mağazalar, çok şubeli ticaret şirketleri, kooperatifleri emtianın tevzii şebekesini merkezileştirmekte ve küçük esnafın zararına olarak hızla inkişaf etmektedirler. Ticarî sektörün prodüktivitesini artıran bu genel seyir millî menfaatlere uygun olmakla beraber, uzak iskân merkezlerine doğru yayılmış küçük esnafın iktisadî durumu-

[1] Fransada emtia şebekesinin prodüktivitesi diğer bir çok Avrupa memleketine nazaran düşüktür. Mallar müstahsilden müstehlike geçinciye kadar müteaddit aracından geçmektedir. Perakendeci esnafın da sayısı bir hayli kabarıktır. Fransada 1956 senesinde yapılan sayımlara göre 942.000 perakendeci mağaza vardır. 54 kişiye bir perakendeci dükkânı düşmektedir. Halbuki bütün Avrupada ortalama olarak 71 kişiye bir perakendeci mağazası düşmektedir. Hoffmann, Mouvement Poujade, Armand Colin, Paris s. 14; J. - M. Jeanneney, Les commerces de détail en Europe occidentale, Armand Colin, Paris, 1957, s. 9 ve devamı.

nu daha da kötüleştirici, inkirazlarını daha da hızlandırıcı bir faktör olmuştur. Ötedenberi malların müstehlike tevzi sebekesinin hayli aksak, bir çok mutavassıtla yüklü olduğu fransız ekonomisinde, harpten bu yana ticarî sektörde rasyonelleşmeğe gidilmesi, büyük ticarî işletmelerin alabildiğine gelişmesi [2], küçük esnaf zümresinin bilhassa bazı bölgelerin, küçük şehir ve kasabalarında, inkirazını mucip olmuştur. Eskiden kendilerine yakın merkezlerde alış-veriş eden köylü ve kasabalılar, ihtiyaç maddelerini satın almak için daha büyük merkezlere kadar gitmeyi göze almağa başlamışlar, bilhassa gittikçe yaygın bir hal alan otomobil mülkiyeti buna geniş ölçüde imkân vermiştir.

Harpten sonraki devirde, enflasyonun ticarî sektöre verdiği rahat hava içinde gelişi güzel ve ihtiyacın çok üstünde açılmış olan bir çok perakende satış mağazası [3] normal şartlara girilmesi ve büyük mağazaların gelişmesi ile iş yapamaz duruma gelmişler iflâs vak'aları artmağa başlamıştır. Poujade hareketinin sür'atle geliştiği 1954 senesinde 3.000 ticarethanenin iflâs etmiş olması dikkate değer. Bu rakam harp sonrası devresinde kaydedilen en yüksek iflâs yekûnunu ifade etmektedir.

Modern tevzi mekanizmasına küçük esnaf intibak edememekte, buna biraz da coğrafî bakımdan dağınık bulunmaları sebep olmaktadır. Büyük işletmelerin tatbik ettikleri yeni metodlara küçük esnaf intibak edememekte adeta kenarda kalmaktadır.

Hükümetin büyük teşvikine mazhar olan kooperatiflerin gelişmesi de perakendeci esnafı müşkül duruma sokmuştur. Poujade «paracommercialisme» denen bu tatbikata, vergi bakımından tanıyan imtiyazlar yüzünden, şiddetle hücum etmiştir.

«Poujade hareketi kaybolma tehlikesiyle karşı karşıya bulunan küçük esnafın son bir isyan sıçramasıdır», diyenlerin teşhislerindeki hakikat payı büyüktür [4].

[2] Çok şubeli ticarî işletmelerin ve büyük mağazaların sayısı 1947 de 72.000 iken, 1954 de 130.000 e ulaşmış, diğer taraftan istihlâk kooperatifleri de 1946 da 6780 iken 1954 de 8000 e ulaşmış ve cirolarındaki inkışaf ise daha yüksek bir seyir tâkip eşmiştir. Tek fiat mağazalarının da sayıları 1944 de 125 den, 1955 de 275 e yükselmiştir.

[3] Kurtuluş devrinin enflasyon atmosferi içinde en aşağı 150.000 kişinin bağımsız ticarete atıldığını kaydedelim.

[4] Hoffmann, a.g.e., s. 14.

2 — Poujade hareketinin malî sebepleri.

Saydığımız iktisadî sebeplere bir de malî sebepler eklenmiştir. İktisadî sebeplerden daha kolay hissedilen malî sebepler Poujade hareketinin, maliyeye karşı girişilmiş bir kolektif tepki şeklinde teşkilâatlanması sonucunu doğurmuştur.

a) Malî sebeplerden *birincisi* perakendeci tüccarın, yakın zamanlara kadar, vasıtalı vergilerden mahallî vergi ile (*taxe locale*), mubadelelerden alınan vergiyi (*taxe sur les transactions*) fiatlara eklemek suretile tahsil etmek ve hasılatı maliyeye ödemekle mükellef tutulmuş olmasıdır. Bu suretle esnaf, tâbi olduğu nisbî ve müterakî gelir vergisinden başka, bir de bu vasıtalı vergileri hazine için tahsil mükellefiyeti altında bırakılmıştı. Halbuki «perakendeci esnaf ne, nisbeti malların nev'ine göre değişen, vergileri toplamak için gerekli teknik malûmata, ne de büyük işletmeler gibi kanunların gediklerini bulup sıyrılmak için hesap uzmanları ve malî müşavirler tutabilecek imkânlarla sahipti» [5].

Bu şartlar altında küçük tacirin vergi yükü istisnâ bir şekilde ağırlanmış bulunuyordu. Pariste perakendeci bir bakkalın, 1953 senesinde, 5 milyon franklık bir ciro üzerinden 329.000 frank vergi ödediğini, yani gayri safi iş hacminin % 6,5 u nisbetinde vergilendirildiğini, bu durumu açıkça gösteren bir misal olarak zikrederim. Gerçi esnafın ödediği verginin mühim bir kısmı, müstehlike intikal ettirileceği kanun vazınca mefruz olan vasıtalı vergilerdir. Fakat bu in'ikâs keyfiyeti bilindiği gibi konjonktürle sıkı sıkıya alâkalıdır. Perakendeci esnaf ise maliyet hesaplarına büyük bir titizlikle vasıtalı vergileri katıp, tamamını alıcıya intikal ettirmek bilgi ve imkânını çok kere gösterememektedir.

Bazı müellifler, vasıtalı vergilerin satış sırasında toplanmasından sonra maliyeye ödenmesine kadar geçen zaman zarfında tüccarın elinde kaldığını ve hazineye ait meblâğları böylece uhdesinde tuttuğu için, bir nevi *faizsiz krediden* istifade ettiğini ileri sürmektedirler. Keza vasıtalı verginin maliyete eklenip, bunun tamamına muayyen bir kâr nisbetinin tatbik edilmesinin de, verginin müstehlike muayyen bir nisbet dahilinde artırılarak in'ikâs ettirilmesi (*çift in'ikâs*) gibi garip bir durum yarattığı ve bunun da vasıtalı vergiyi ödeyen tüccar ve sanayici lehine olduğu söylenmektedir [6].

[5] Leenhardt, Combat gazetesi, 12 Şubat 1955.

[6] Duverger, Institutions financières, Thémis, P.U.F., Paris 1956, s. 136.

Bu iki mülâhaza prensip itibarile doğrudur. Malî takatı yüksek, muhasebede tekniği ince olan büyük ticaret ve sanayi müesseseleri, her iki avantajdan da istifade etmek imkânlarına sahiptirler. Fakat bahis konumuz olan küçük esnaf ve zanaatkâr zümresi bilhassa buhranlı devirlerde, verginin tamamını müstehlike in'ikâs ettirememektedir. Buna mukabil maliyeye karşı vasıtalı vergileri tahsil mükellefiyeti onları bazı muhasebe masrafları yapmağa ve kontrollere katlanmağa mecbur etmektedir. Bu durum küçük esnaf-ta vasıtalı vergilerin istifadeli olduğu hissinden ziyade bir nevi malî engizisyon hissi yaratmaktadır.

Vasıtalı vergilerden, mübadeleler üzerinden alınan verginin ve mahallî verginin bütün perakendeci müesseselerden alınması şüphesiz bir hata olmuştur. Eklenen değer vergisinin kabulü ve 10 Nisan 1954 de mübadelelerden alınan verginin lâğvedilmesi bu durumu bir dereceye kadar ıslâh etmiştir. Fakat 1953 de doğan Poujade hareketi bu tedbirlere rağmen yayılmağa devam etmiştir.

b) Fransada 1952 den itibaren tatbikine girişilen deflâsyonist politika da Poujade hareketinin doğmasında mühim bir âmil olmuştur. Her şeyden önce enflâsyonun son bulması sanayici ve esnafın vasıtalı vergilerin yükünü müstehlike intikal ettirmelerini güçleştirmiştir. Diğer taraftan deflâsyon devrine girilmesi (1953 ve kısmen 1954) küçük esnaf ve zanaatkârların iş hacimlerini ve kâr hadlerini daraltıyor, umumiyetle götürü usulü ile tesbit edilen vergiler muayyen bir istikrar muhafaza ettikleri için bunların tazyiki git-tikçe artıyordu.

1953 senesindeki grevlerden sonra istihlâk malları satışındaki durgunluk çok daha bariz bir hal almıştır.

Vergi doğurucu vak'a ile, verginin bilfiil maliyeye ödenmesi arasında geçen zamanın (*décalage*) uzunluğu, geliri konjonktüre tâbi mükelleflerde, kötü konjonktür devrelerinde vergi tazyikini artırıcı bir âmildir. Fransada gelir vergisi, vergilendirilen seneyi tâkip eden sene geliri ile ödenmektedir. Keza vasıtalı vergilerde de bu çeşit bir gecikme mevcuttur [7].

[7] Fransada 1953 senesinde, para değerindeki düşmenin sona ermesinin, gelir vergisinin mükellefler üzerindeki tazyikini artırdığını bilen hükümet vergi tahsilini acelelendirip, vergi doğurucu vak'a ile fiili tahsil arasındaki mesafeyi kapatmak istedi. Fakat bu mevzuda, mükellefler nezdinde kuvvetli bir muhalefetle karşılaştığı için projelerini gerçekleştiremedi. Lauré, *Traité de Politique Fiscale*, P.U.F., Paris, 1957, s. 296 ve devamı.

Bu sebeplerle 1952 yılından itibaren ticaret hayatında bir durgunluk deyresine girilmesi, esnafın vergi yükünü daha ağır hissetmesine, başka bir ifade ile *vergi tazyikının artmasına* sebep olmuştur. Küçük tâcir ve esnafın vergilerinin daha çok götürü usulü ile tesbit edilmesi ve bu usulün bünyesinde mevcut olan istikrar ve konjonktüre intibaksızlık karakteri vergi tazyikini artıran âmillerdendir.

Aşağıdaki tabloda, Fransanın tamamında ve Poujade hareketinin doğduğu Lot Vilâyetinde tâcir ve zanaatkârların bir sene evvelki vergi miktarının (nisbî vergi), cârî sene gelinine oranı gösterilmiştir. Küçük esnaf ve zanaatkârların gelirleri ayrıca «müterakki üs- vergiye» (*surtaxe progressive*) tâbi olacak kadar önemli olmadığı için, bu tabloda sadece nisbî verginin hesaba alınmış olması, çıkaracağımız neticeler bakımından bir eksiklik değildir.

Seneler	Bütün Fransa		Lot Vilâyeti	
		Tacir %		%
1951	43.240	= 12,65	23.260	= 10,4
	342.000		224.000	
1952	54.560	= 13,7	34.360	= 13,6
	399.000		252.000	
1953	66.820	= 15,55	43.360	= 15,25
	430.000		265.000	
		Zanaatkâr %		%
1951	17.750	= 6,07	4.280	= 2,2
	293.000		195.000	
1952	27.130	= 8,14	7.650	= 3,63
	333.000		211.000	
1953	36.520	= 10,02	10.400	= 4,92
	359.000		211.000	

Yukardaki tablo Fransanın tamamında, özellikle Lot vilâyetinde, vergi tazyiki hususunda vaki bir değişmeyi pek bâriz bir şekilde ortaya koymaktadır. Bir yıl öncesinin vergi miktarının, onun fiilen ödendiği carî sene gelirine oranı, 1952 senesinden itibaren önemli bir şekilde artmıştır. Böylece verginin ait olduğu sene geliri ile, fiilen ödendiği sene geliri arasındaki zaman fasılası, deflasyonist bir devirde, vergi tazyikinin artmasına sebep olmuştur [8]. Gerçekten daha önce de işaret ettiğimiz gibi 1952 senesi Fransa'da enflasyonun son bulduğu ve hükümetin deflasyonist bir siyaset tatbika başladığı senedir.

Bir evvelki senenin vergisini cari sene kazançlarından veren esnaf ve zanaatkâr vergi yükünü büsbütün ağır hissetmiş, menfi bir vergi mizacına kapılarak, maliye aleyhine büyük bir protesto hareketine girişmiştir. Vergi tazyikindeki bu ağırlaşmanın Lot vilâyetinde bütün Fransaya nazaran çok daha yüksek bir nisbette olması karşısında, Poujade hareketinin ilk olarak bu vilâyette doğup, yayılmasına şaşmamak lâzımdır [9].

c) Böyle bir fena konjonktür devresinde, perakendeci esnafın ve zanaatkârların durumunu daha da güçleştirecek mâli tedbirlerin alınması, bardağı taşıran son damla olmuş ve kolektif bir vergi reaksiyonu olarak Poujade hareketinin doğmasına sebebiyet vermiştir.

Bu tedbirlerden birincisi götürü usulü ile tesbit olunan kazançlarda tatbik olunan nisbetin yükseltilmesidir. Vergi genel müdürlüğünün (*Direction Générale de l'Impôt*) 23 Ocak 1954 tarihli bir emri maliye memurlarını, götürü kazançlarda tatbik olunan nisbetleri yükseltmeğe davet ediyordu. Halbuki 1953 yılı kazançları böyle bir yükseltmeği haklı çıkaracak şekilde değil, bilâkis mutadandan düşüktü. Para kıymetinin düştüğu, fiatların hızla yükseldiği devirlerde götürü miktar ve nisbetleri sabit tutulduğu halde, fiatların istikrar bulduğu, bir devrede vergiler idaresi taleplerini arttırmıştır.

[8] Diğer taraftan enflasyon devirlerinde de esnaf ve tüccar bir sene evvelki gelirinin vergisini, carî sene gelirinden daha kolaylıkla ve daha müsait bir vergi mizacı içinde ödiyebilmektedir.

[9] M. Lauré, *Traité de politique fiscale*, Paris, 1957, s. 294-295.

İkinci bir tedbir de, kontrol usullerinin sıklaştırılması ve vergi kaçakçılığına tatbik olunan cezaların sertleştirilmesidir. Fransada tüccarın, hususile perakendeci esnafın geniş ölçüde vergi kaçırdığı hiç kimse için bir sır değildir. Umumiyetle lâtin memleketlerde vergi ahlâkının, anglo-sakson ve kuzey Avrupa memleketlerinden daha düşük olduğu da bilinen hakikatlerdendir. Hatta Duverger'nin de işaret ettiği gibi, vergi kaçakçılığı Fransa'nın güneyinde, kuzeyinden daha fazla işlenmektedir.^[10] Nitekim, Poujade hareketinin doğduğu merkezî Fransa'da bir esnaf, vergi kaçakçılığı yapmanın «kaçınılmaz ve mecburî bir müdafaa silâhı» olduğunu açıkça söylemiştir. Kaçakçılık o kadar yaygındır ki, bunu tatbik etmeyen esnaf diğer meslekdaşlarına nisbetle rakabet bakımından güç duruma düşmektedir. Hatta fazla vergi ödeyen bir mükellef kendisinin maliye tarafından «fena halde yolunduğu», «kafeslendiği» hissine kapılmakta ve ödediği yüksek vergi miktarını yakınlarına itiraftan utanmaktadır. Buna mukabil vergi dairesine karşı mühim miktarda matrah gizlemeye muvaffak olanların pek çoğu, bununla açıktan açığa övünmekte hiç bir mahzur görmemektedirler^[11]. Mükellefler maliye müfettişlerinin yaptıkları kontrolleri birbirlerine haber vermekteler ve bunu yaparken de hareketlerinde «mükelleflerin tesanüdü gibi» sözüm ona ahlâki bir veçhe görmektedirler.

Mükellefin maliyeye karşı pek menfî bir tavır takındığı bu gibi memleketlerde, başlangıçta dürüst olmak isteyen mükellefler de neticede bu umumî havaya kapılıp, vergi kaçırmaya mecbur olmaktadır.

René Macart, «*Grade à vous, Fisc!*»^[12] adlı kitabında, dürüst bir Fransız esnafının nasıl vergi kaçırmaya mecbur olduğunu mizahî bir üslûp ile çok güzel anlatıyor. Bu müellife göre «vergi kaçakçılığı Fransa'nın en genç, en dinamik, en müreffeh sanayiidir. Tek mahzuru ihracat için çalışmamasıdır.»

Fransada vergi kaçakçılığının yaygın bir hadise olduğu ifade edilebilirse de, her türlü verginin, her çeşit mükellef tarafından, aynı derecede kolaylıkla kaçırıldığı da sanmamak lâzımdır. Meselâ vasıtasız vergilerden; ücretlilerin ödediği müterakkî üs-vegi, vasi-

[10] Duverger, *Institutions financières*, a.g.e., s. 131.

[11] Lauré, *Traité de Politique Fiscale*, s. 374.

[12] Editions du Seuil, Paris 1955.

talı vergilerden eklenen değer vergisi, büyük işletmelerin ödedikleri mahallî vergi, düşük bir oranda kaçakçılık mevzuu olmaktadır. Buna mukabil şirketler vergisi, menkul kıymetlerden alınan nisbî vergi v.s. orta derecede kaçırılmaktadır. Nisbî gelir vergisi, ücretlerin gayrısından alınan müterakkî gelir vergisi, küçük esnafın ödediği mahallî vergi (*Taxe locale*) geniş ölçüde kaçakçılık mevzuu olmaktadır. Fransız maliyecisi Lauré, üzerinde geniş ölçüde kaçakçılık yapılan vergilerin 2.300 milyarlık mecmu vergi varidatı içinde 600 milyarlık bir yekûn tuttuğunu söylemektedir ki, bu da mecmu varidatının % 18 ini teşkil etmektedir. Görülüyor ki kaçakçılık hâdisesi, vergi hasılatının ancak beşte birini teşkil eden vergilerde geniş ölçüde cereyan etmektedir.

Diğer taraftan vergi kaçakçılığı mükellefin sıfatı ile de alâkadır. Umumiyetle stopaj usulünün uygulandığı, tâbi mesleklerde kaçakçılık ihtimali ve tatbikatı çok düşüktür. Keza şirketler de bünyeleri, icabı fazla kaçakçılık yapamamaktadırlar. Fakat ziraatte olsun, ticarete, sanayide, serbest mesleklerde olsun, münferit müteşebbisler önemli miktarlarda vergi kaçakçılığı yapabilmektedirler. Fransada vergi kaçakçılığının çok yüksek oluşu, umumî vergi ahlâkının düşüklüğü ile olduğu kadar, genel olarak fazla vergi kaçırmaya elverişli faaliyet nevilerinin, faal nüfusun önemli bir kısmını içine alışı ile de izah edilmelidir.

Lauré, bu mevzuda Amerika Birleşik Devletleri ile Fransa arasında aşağıdaki kıyası yapmaktadır.

Amerikan millî geliri şu şekilde paylaşılmaktadır :

- % 70 işçiler,
- % 20 şirketler,
- % 10 münferit müteşebbisler.

Halbuki Fransız millî geliri şöyle taksim olunmaktadır :

- % 60 işçiler,
- % 10 şirketler,
- % 30 münferit müteşebbisler.

Görülüyor ki kaçakçılığın geniş ölçüde tatbik olunduğu münferit müteşebbisler gelirinin, millî gelir içindeki nisbeti, Fransada Amerikadakinin üç misli yüksektir. Bu yüzden, tabii kaçakçılık mevzuu vergilerin, umumî vergi yekûnunun içindeki nisbeti de art-

makta, bu da kaçakçılık vak'alarının çoğalmasına sebep olmaktadır.

İşte bu kaçakçılık vak'alarını azaltmak, vergi hasılatını artırmak gayesile 1953 yılından itibaren bir seri malî tedbir alınmıştır. Tabiatiledir ki bu tedbirleri ilk hissedenler, onlardan doğrudan doğruya müteessir olanlar, yani münferit müteşebbis dediğimiz en fazla vergi kaçakçılığı yapan zümre olmuştur. Bu zümre içinde de vergi kaçırılmaları büyük işletmeden küçüğüne doğru tersine oranlı olarak artmaktadır. Umumiyetle perakendeci küçük esnaf, zanaat-kârlar, büyük ticaret ve sanayi erbabına nisbetle daha geniş ölçüde vergi kaçakçılığı yapmaktadırlar.

Bu reformlarla, üç ana verginin (*contributions directes, contributions indirectes, enregistrement*) beyanlarının ve ödemelerinin kontrolü işi aynı maliye müfettişlerine verilmiştir. *Polyvalents* denen, Poujade'ın bir hiddet ânında, «*polyvoleurs*» adını taktığı bu müfettişler, mükelleflerin her çeşit vergilerini kontrol etmek salâhiyetine sahiptiler. Bu suretle bir vergi nev'inde tesbit edilen kaçakçılık izi tâkip olunarak, diğer vergilerdeki veya başka mükelleflerin matrah gizlemeleri de tesbit olunabiliyordu.

Meşhur fransız maliyecisi, Polutechnique okulu mezunu Maurice Lauré'nin sevk ve idare ettiği bu kontroller son derece başarılı olmuş ve kontrole tabi tutulan mükelleflerin % 97 sinin muhasebeleri gizleme ve fahiş düzensizlikten reddedilmiştir. Bu mükelleflerin % 95 i hata ve suçlarını kabul etmiştir [13].

Bu yeni müfettişler tabii vazifelerinde dürüstlük ve ısrar gösterdikleri nisbette itiraz ve şikâyet konusu olmuşlar, bu yeni metodların terkedilmesi için parlâmento üzerinde yapılan tazyikler artmıştır. Polyvalent'ların mükellefler üzerinde bir nevi sadizm ile hareket ettiklerini, malî bir engizisyon yarattıklarını iddia etmek mübalâğalı olur [14].

[13] R. Macart, Garde à vous, Fisc! Editions du Seuil, Paris 1955 s. 133.

[14] Fransız maliye idaresince, vergi kaçakçılığı kontrolleri dolayısıyla tespit edilen dikkate değer bir müsabakaya işaret edelim. Vergi kontrol ve tashih daireleri, keşfettikleri kaçak matrah nisbetinde puan kazanmakta ve bir malî yıl içinde en fazla puan toplayan vergi dairesi Fransa şampiyonu olmaktadır. Kesfedilen matrah nisbetince müfettişlere prim verilmesi teklif edilmişse de, müfettişler bu teklifi kat'iyetle reddetmişlerdir.

Bu müessir kontroller vergi kaçakçılığı imkânlarını iyiden iyiye azalttığı için esnaf zümresi kendisini çok ağır bir vergi tazyiki altında hissetmiştir.

Poujade hareketinin doğmasında ve gelişmesinde mühim rolü olan üçüncü serf malî tedbirler de vergi kaçakçılığına tatbik olunan cezaların şiddetlendirilmesidir.

Pinay hükümeti zamanına rastlayan bu tedbirler, geçmişteki kaçakçılık vak'alarının affına paralel bir tedbir olarak alınmıştır. Müstakbel kaçakçılık vak'alarında müeyyideler % 100 den 200 e kadar artırılıyordu. Laniel hükümeti zamanında da, (1953 - 1954), mükellef, keşfedilen hatalarda iyi niyetini ispat edemediği takdirde, % 100 artırmanın behemahal tatbiki maliye teşkilâtına tamim olundu. Güney Fransada vergiye kollektif reaksiyonların, kontrolleri iyiden iyiye güçleştirmeğe başlaması üzerine, kaçakçı mükelleflere karşı şiddet politikası en yüksek noktasına erişti. 14 Ağustos 1954 de kabul olunan bir kanun bir taraftan zanaatkârlardan alınan vergi nisbetini düşürürken, diğer taraftan malî cezaları şiddetlendiriyordu. Vasıtalı vergilerde, suçları tesbite selâhiyetli memurların vazifelerini yapmalarına engel olan kimselere tatbik olunan cezalar, bütün vergi nevilerine teşmil olunuyordu.

Diğer taraftan *Code des Impôts*'nun 1839 uncu maddesi önceden, verginin sadece fiilî bir şekilde, tehditle veya tertipli manevralarla, «kollektif bir şekilde» reddini hapisle cezalandırırken yeni şekli, bir malî kontrol muamelesine engel olan veya halkı engel olmağa teşvik eden herkesi, münferiden veya toplu halde, hapisle cezalandırıyordu. Kontrol tedbirlerinin ve cezaların bu suretle şiddetlendirilmesi Poujade hareketini büsbütün körüklemiştir [15].

d) *Küçük esnaf ve zanaatkârlar üstündeki vergi yükünün diğer mesleklerle kıyası :*

Poujade hareketi, vergi yükünün her meslek grubu üzerine yaptığı tazyikten doğmuştur dedik. Fakat bu demek değildir ki, perakendeci küçük esnaf ve zanaatkârlar üzerindeki vergi yükü, diğer meslek gruplarına nisbetle son derece ağırdı. Olsa olsa denebilir ki perakendeci esnaf ve zanaatkârların vergiye karşı hassasiyetleri, bilhassa fena konjonktür dolayısıyla, artmıştı.

[15] Hoffmann a.g.e., s. 20.

Fransada genel vergi yükü, millî gelirin % 33 ünü temsil etmektedir. Esnaf ve zanaatkârlar ise, toplu gelirlerinin üçte birinden şüphesiz çok aşağı bir meblâğı vergi olarak hazineye intikal ettirmektedirler. Durumları diğer sosyal gruplarla karşılaştırılırsa, ücretlilerden daha az vergi ödedikleri, buna mukabil çiftçilerin ve büyük tüccarın vergi bakımından, daha imtiyazlı durumda oldukları kolayca müşahede edilebilir.

Poujade, vergi aleyhdarı hareketi devamınca, daima bir zümre üzerindeki, yani küçük esnaf ve zanaatkârlar üzerindeki vergi yükünün ağırlığından şikâyet etmiştir. Buna mukabil, ücretlilerin, büyük tüccarın vergi bakımından imtiyazlı durumda olduklarını ısrarla iddia etmiştir. Vergi önünde hakikaten imtiyazlı durumda bulunan ziraat erbabının *poujadiste*'lerin öfke ve kıskançlığını üstlerine çekmemiş olmaları dikkate şayandır. Bunun sebebini Poujade hareketinin bilhassa küçük kasaba ve fakir esnaf içinden doğmuş olmasında ve ta başlangıçtan beri büyük şehirlilere, büyük tacirlere ve ücretlilere muhasım bir tavır takınmasında aramak gerekir. Hareket, köylülerle bir nevi dayanışma havası içinde idi.

Poujade hareketi siyasileştiği zaman bunun mükâfatını, köylü reylerini elde etmekle gördü.

Küçük esnaf ve zanaatkârların, büyük tüccarlardan ve sanayicilerden çok kere daha ağır bir şekilde vergilendirildikleri iddiası bir paradoks gibi görünürse de, 1952 den itibaren hâkim olan konjonktür ve vergi mevzuatı müvacehesinde, bir hakikat idi. Nitekim götürü usulü ile vergilendirilen küçük esnaf zanaatkârlar, çok yüksek bir şekilde tesbit edilen götürü safî kazançlarından amortisman, «*provision*», «*dotation*» şeklinde indirimler yapamıyorlardı. Halbuki gerçek kazançları üzerinden vergilendirilen tacir ve sanayiciler, bu kalemlerde geniş ölçüde indirimler yapabildikleri gibi, önemli miktarda matrah gizlemelerine de muvaffak oluyorlardı [16].

Eğer vasıtalı vergilerin in'ikâs imkânı bir tarafa bırakılırsa, küçük esnaf ve zanaatkârların, ücretlilerden de daha fazla vergi

[16] Bu durumda tipik bir misal verelim. Mevcut mevzuata göre, bir kamyonet satın alınması, götürü usulde bir zenginleşme karinesi sayılıp daha fazla vergilendirmeyi mucip olurken, gerçek kazanç usulünde amortismanna tâbi kapital masrafı telâkki ediliyordu. Delorme, Petites et grandes entreprises devant l'Impôt, Economie et Politique, juin 1954.

ödedikleri iddia edilebilir [17].

Diğer taraftan bir çok vasıtalı ve vasitasız vergiyi ödemekle mükellef olan bahis konusu sosyal grup maliye ile daimî temastan ve onun kontrollerinden bizar olmakta, vergi yükünün doğurduğu hoşnutsuzluk bu yüzden de çok artmakta idi [18].

Bu hoşnutsuzluğun çok yüksek oluşunun, diğer bir sebebi de, bu zümre mensuplarının sosyal sigorta, aile aidatı gibi, ücretlilere sağlanmış olan, sosyal bir takım avantajlardan istifade edememeleridir. Hatta Pierre Poujade vergi aleyhdarı kampanyası sırasında yazdığı kitabında kendi kendine «Zavallı Pierrot, ücretli olduğu zaman saadetini bilmiyordun» demiştir [19].

İşte bu vergi hoşnutsuzluğu, bilhassa Pierre Poujade'ın ateşli vergi aleyhdarı kampanyası ile, aynı zümre mensupları arasında şiddetle yayılmış ve kollektif bir vergi reaksiyonu olarak *Poujade Hareketi*'ni doğurmuştur.

3 — *Siyasî sebepler.*

Mamafih *Poujade Hareketi*, menşindeki iktisadî ve malî sebepler ne kadar kuvvetli olursa olsun, sadece bu sebeplerle de izah edilemez. Bu hareketin doğuşunda rol oynayan bazı siyasî hadiseler ve genişlemesine müsait bir zemin teşkil eden, Fransanın siyasî bünyesine de temas etmek gerekir.

1950 yılında patlıyan Kore harbi, Fransa'da diğer Batılı memleketlerde olduğu gibi askerî masrafları artırmıştır. Diğer taraftan uzayıp giden Vietnam'daki sömürge savaşı da Fransız ekonomisinde ağır tazyikler icra eden askerî masraflara sebebiyet vermiştir. Fransada, 1950 den sonra vergi yükünü ağırlaştıran başlıca siyasî olaylar bunlardır.

[17] Hoffmann, a.g.e., s. 22.

[18] Mükellefin vergilere olan reaksiyonunu tahlilde, bir mükellefin ödediği vergiler miktarını ifade eden dar bir *vergi yükü* mefhumu yetersizdir. Toplu vergi miktarını maliyeye intikal ettirmek için mükellefin yapmak zorunda olduğu diğer masraflar (defter tutma, beyan v.s.—) ve bu intikal muamelelerine doğrudan doğruya izafesi mümkün diğer masraf veya kazanç azalmaları hesaba katılmalıdır. Biz bu daha geniş mefhuma *vergi külfeti* demeye teklif ediyoruz. Vergi yükünün mükellefin gelirinine oranına *vergi tazyiki*, vergi külfetinin mükellefin gelirinine oranına ise *vergilendirme tazyiki* denebilir.

[19] Pierre Poujade, *J'ai choisi le combat.*

Diğer taraftan, Fransanın siyasî bünyesi de Poujade hareketinin kolayca gelişmesine imkân vermiştir [20]. Fransada orta sınıflar, demokrasi rejimine lââyıkile intibak edememektedirler.

Bunlar siyasî bir zümre olarak sağlam bir şekilde teşkilâtnamamakta, soldan sağa bir çok parti içinde dağılmış bulunmaktadır. En kararsız oylar, yani yüzen oylar, orta sınıflardadır. Fransız demokrasi tarihi gösteriyor ki, bu sınıflarda her türlü otoriter macerayı destekleme temayülü hayli yüksektir. Poujade hareketinin başlangıçtaki dar profesyonel kadro ve programını aşır, siyasî bir grup haline inkilâp etmesinin bir sebebi de, orta sınıfların bu siyasî selâbet noksanıdır.

II — Poujade hareketinin teşkilâtnlanması ve yayılması

Poujade hareketini doğuran sebepleri bu şekilde gözden geçirdikten sonra, onun sosyolojik temellerini, teşkilâtnlanmasını, yayılmasını ve nihayet bir siyasî parti haline inkilâp etmesini sırasile inceliyelim.

1 — Poujade hareketinin sosyolojik temelleri.

Sosyal coğrafya bakımından, Poujade hareketi küçük kasaba ve köylerde daha büyük bir kolaylıkla yerleşmiştir. Daha sonra, bütün bir «*département*» (vilâyet) kasabalarındaki perakendeci esnaf ve tâcirler sağlam bir şekilde elde edildikten sonra, vilâyet merkezine (*Chef - Lieu*) şatafatlı mitinglerle girilmekte ve vilâyetin esnaf ve tüccarlarının da hareket iştirakinin teminine çalışılmaktadır. Poujade hareketleri, kıyın, köyün, kasabanın, şahre, şehirlilere meydan okumasıdır. Vergi kontrolleri, maliye müfettişleri yani «bütün kötülükler» şehirlerden ve başşehirden gelmektedir. Poujade «Paris bir canavardır diyor. Çünkü orada hayat çığırından çıkmıştır. Sabahtan akşama kadar sarsan, sersemleştiren, aptallaştıran bir hayat.» [21].

[20] «Demokrasimiz can çekişiyor, zira halk onun dışında bırakılmıştır... Eğer Poujadisme, hükümet edenlerin seçiminde gerçek etki imkânından yoksun olan vatandaşların bu mahrumiyetlerini temsil etmese idi, bu günkü vüs'atine ulaşamazdı. Mikroplar müsait olmayan bir zeminde üreyemezler: Rejimimiz onlara mükemmel bir zemin hazırlıyor.» M. Duverger, *Reformer le régime*, Le Moude 13 Avril 1956.

[21] Roland Barthes, *Mythologies*, Poujade et les intellectuels, Editions du Seuil, 1957, s. 211.

Poujade hareketinde kuvvetli bir taşralılık zihniyeti hâkimdir (*Provincialisme*). Bu yüzden Paris'te teşkilâtlanma hayli geç ve güç olmuştur. Hareketin doğuşundan ancak bir buçuk sene sonra, Poujade meşhur «Paris üzerine yürüyüşünü» yapmıştır. O sıralarda umumî su baskınlarına rağmen, 800.000 taşralı *poujadistes* Paris'e girip Versailles kapısında nümayiş yapmıştır [22].

Fakat şehirlerde teşkilâtı yapmak ve kuvvetlendirmek için yapılan bu nümayişlere rağmen, *Poujadisme*'in en kuvvetli kaleleri gene küçük kasaba ve köylerde kalmıştır [23].

Tabii coğrafya bakımından, hareket ilk önce Fransanın en fakir bölgelerinde yerleşmiş ve «*antifiscal*» hiddet, daha zengin bölgelere daha geç nüfuz edip teşkilâtlanabilmiştir. Poujade hareketinin önce merkezî ve güney Fransada yayılmasının ve bu bölgelerde en kuvvetli bir şekilde teşkilâtlanabilmesinin sebebi de budur. Keza Güney Fransa'da vergi ahlâkı ve yurtdaşlık duygusu itibariyle, sosyal karakterin daha gevşek oluşu da nazarı itibare alınmalıdır.

Nihayet Poujade hareketi, *sosyal tabakalar bakımından*, müşkül durumda olan esnaf ve zanaatkâr arasında yayılmıştır. Vaktaki bu yayılma neticesinde hareket bir menfaat grubu olarak bazı başarılar elde ediyor, malî kontrollere engel olabiliyor, meb'usların alâkasını üzerine çekebiliyor, o zaman daha zengin esnaf ve tâcirler de hareketi ciddiye almağa ona katılmağa başlıyorlar. «Bir ke-re daha an'anevî taktik tatbik olunuyor. Küçüklerin, fakirlerin, zavallıların, bedbahtların arkasına gizlenmek» [24].

2 — *Vergi aleyhdarı meslekî bir menfaat grublaşması olarak Poujade hareketi.*

Poujade hareketi, «*antifiscal*» bir profesyonel menfaat grubu hareketidir. Vergi aleyhtarı karakteri, siyasî parti haline inkilâp etmesine kadar en bariz vasfı olarak kalmıştır. Gayesi küçük esnaf ve zanaatkârları «maliyenin ifratlarına» karşı, kanunî veya fiilî yollardan müdafaa etmektir. Zaten teşkilâtın ismi de bu gayeyi açıkça göstermektedir: *Union de défense des commerçants et artisans* (U.D.C.A.).

[22] Hoffmann a.g.e., s. 57.

[23] Roland Barthes, *Mythologies*, Poujade et les intellectuels. Editions du Seuil, 1957, s. 211.

[24] Duverger, *le Monde* 19 Mars 1955.

ma sendikacılıktan uzak kalmaya çalışmış, kurduğu teşkilâta sendikalizmi olarak vasıflandırmaya imkân yoktur. Esasen Poujade daima sendikalıktan uzak kalmaya çalışmış, kurduğu teşkilâta sendikaları âza kaydetmemiştir.

U.D.C.A. ya ancak fertler kayıt olabiliyordu. Çünkü gayesi sadece vergi mevzuunda mücadele etmektir. Bu bakımdan diğer meslekî sendikalarda hâkim olan devamlılık, kanunîlik ve mesleği ilgilendiren bütün konularda âzanın hak ve menfaatlerini müdafaa gibi hususlarla kendini bağlı his etmemektedir. Mevcut ticarî ve sınaî sendikalara karşı takındığı bu umursamaz tavrı yüzünden, bu sendikaların kendisine karşı cephe almalarına da sebep olmuştur.

Meselâ ticaret sahasındaki en büyük ve yaygın sendika olan *Confédération générale de petites et moyennes entreprises*'in (C.G.P.M.E.) başkanı *Gingembre* açıkça Poujade'a muhalefet etmiştir. Bu sendika ta 1947 de, bir çok vilâyetlerde «antifiscal» müdafaa komiteleri kurmuş, mensuplarının menfaatlerini maliyeye karşı korumaya gayret etmişti. Kuvvetli bir baskı gurubu olarak ticaret erbabı üzerindeki vergi yükünün hafifletilmesi için parlâmentoya tesir etmeğe çalışıyordu.

Poujade hareketi pek kısa bir zaman içinde bu sendikanın ve harekete muhalif diğer bazı sendikaların mensuplarını da kendine çekmeğe muvaffak oldu.

Poujade hareketinin tâ başlangıçtan beri esaslı bir programı yoktu. Sadece bazı malî tavizler istiyordu. Bunların nasıl gerçekleştirilebileceği, diğer zümrelerden alınan vergilerin daha da artırılmasının icap edip etmediği hususlarını tabii tamamiyle sükût geçiyordu.

1953 ekiminde kabul edilen bir programda, büyük ve küçük tacirlerin vergi önünde eşitliği, çok şubeli mağazalar, kooperatifler ve devlet kurumlarile vergi eşitliği, temelde tek vergilendirme, [25] aynen ücretlilerde olduğu gibi esnaf için de asgarî geçim indiriminin kabulü, vergi kontrollerinin tamamen kaldırılması, vergi cezalarının tamamının affı, ve nihayet sosyal sigortanın, alle ödeneklerinin ve emeklilik hakkının esnafa da tanınması talep ediliyordu.

[25] Imposition unique à la base, mefumu ile ham madde üzerinden alınacak toplu bir muamele vergisi kastedilmiş olsa gerektir.

Poujade bu programdaki taleplerinin gerçekleşmesi için açık hava mitingleri tertiplemiş, parlâmento üzerine baskı yapmış, tehditler savurmuş fakat istekleri tamamen yerine getirilmediğinden bir tazyik grubu olmaktan çıkmış, bir siyasî parti haline geçmiştir.

Hareketini bütün fransız halkına teşmile gayret etmiş, köylü ve işçilerin de iltihakını sağlamaya çalışmış, fransız ihtilâlinde mühim rol oynamış olan «*Etats Généraux*», şeklinde yeni bir kurucu meclisin itimainı teklif etmiştir. 1956 Ocak seçimlerinde esnaf, zanaatkârlar, tüccar ve bir kısım köylü reylerini tophıyarak, 600 kişilik millî meclise 52 mebus sokmak suretile hiç beklenmedik bir başarı sağlamıştır.

III — Poujade mitolojisi ve propagandası

Vergi memuru ile mükellef beşeriyet tarihi boyunca mizaçları hiç bağdaşamamış, belki de hiç bağdaşamıyacak olan iki şahıstır.

Eski devirlerin vergi haksızlıklarının, *Prensın âdaletsiz vergiler* koymasının, tebaayı asırlar boyunca tâciz etmesi halk kütlelerinde, vergi memurları yahut daha umumî bir ifade ile maliye hakkında *masalsı inançlar*'ın yerleşip kalmasına sebep olmuştur.

Bu inançlara göre, maliyeci devleti temsil eder. Halkın aklının pek eremiyeceğİ, «devlet hikmeti» denen bazı karanlık sebepler yüzünden, elini daima vatandaşın ceplerinde gezdirir. Kimlerden ne kadar para alacağını kendi takdir eder. Vatandaşın vergi borcunu tesbit için yaptığı hesaplara akıl ermez.

Buna mukabil mükellef daima mağdur, daima «yolunan» durumundadır.

Tebaanın prensten elde ettiğİ ilk âmme haklarının, hâkimiyet haklarının vergi babında tahdidi, yahut kısmet tebaaya intikalı gibi hususlarda elde edilmiş olmasına ve o zamandan beri âmme hizmetlerinin gerek kararlaştırılmasında, gerekse malî kaynaklarının tâyin ve tesbitinde, halk mümessillerinin tasvibinin gerektiğİ prensibinin geniş ölçüde yayılmış olmasına rağmen, maliye ve mükellef münasebetlerine taallük eden, yukarda zikrettiğimiz basit efsane, halk efkârından hâla silinmiş değildir.

İşte Poujade da propagandasında daima bu mitolojiye dayanmış nutuklarında, kütleleri cezbetmek için, «kan emici» devlete karşı tahrik edici, ağır kelimeler kullanmıştır.

Poujade'a göre malî kanunları hazırlayanlar *entellektüellerdir*. Yani profesörler ve teknisyenler... Entellektüel, başı havada, boşlukta bir kimsedir, ayakları yerde değildir. (Bir Poujadiste entellektüellere helikopter adını takmıştır). Her vasat Fransızın sahip olduğu sağ duyudan, bu biçare entellektüeller mahrumdurlar. Bütün malî kötülüklerin müsebbibi, Rivoli sokağında (Maliye Bakanlığının bulunduğu sokak) kâğıt yüklü masalar önünde vakitlerini teffekkürle geçiren bu polytechnicien'lerdir. Bunlar gerçek hayatla, gerçek Fransızlarla irtibatlarını kaybetmiş bir takım avarelerdir. Poujade bu suretle gerçek memleketle (pays réel), kanunî memleketi (pays légal) ayırıyor, bu ikisi arasındaki bağın koptuğunu iddia ediyordu. [26].

Kanunî memleketin, bu entellektüel kişileri karşısına Poujade tam mânasiyle bir *halk çocuğu* olarak çıkmaktadır. «Eski jimnastik hocası», eski rugby oyuncusu, «eski *Royal Air Force* savaşçısı» uzun boylu, sağlam yapılı tam bir taşra Fransızdır. «Poujade şeytanın ta kendisidir, yorulmak nedir bilmez.»

Açık hava mitinglerinde kolları sıvalı, gömlekle, verdiği nutuklarda maliyenin «entellektüel» müfettişlerine küfürler ve ithamlar savurmaktan çekinmemektedir. Onlar halk ile teması kaybetmiş, hatta kodaman iş adamlarına satılmış, «vatansız tröstlerin» emrinde çalışıp ceplerini dolduran «soyguncular, hırsızlardır». Fransanın «mezâr kazıcılarıdır».

Poujade propagandasında daima küçüklerin, mağdurların müdafii olarak ortaya çıkmakta, buna mukabil «kodamanlara», milletlerarası vatansız tröstlere şiddetle hücum etmektedir.

Diğer taraftan Poujade'a göre «*dirigiste, collectiviste, vampir devlet*» vatandaşı soymakta hür orta sınıfları esarete, Fransayı mahva sürüklemektedir. Poujade, canavar Golyata saldıran Davut rolündedir. Fakat başlangıçta fransız aydınları, devlet maliyesine karşı giriştiği bu savaşta onu, daha çok değirmenlere saldıran Don Kişota benzetmeği tercih ediyorlardı.

[26] Fransız radikal partisi doktrincilerinden filozof Alain de, çok daha evvel aynı iddiada bulunmuştu. «Asırlar var ki halk bir politika istiyor, güzideler başka bir politika tatbik ediyor.» Elements d'une doctrine radicale. Bk. Hoffmann, a.g.e., s. 220.

Poujade hareketi *siyasileŝtiđi* zaman, bu vergi aleyhtarı propaganda sloganlarına ırkçılık, *antisemitisme* (yahudi dűŝmanlıđı), *antiparlementarisme*, Cezayirin műdafaası gibi aşırı sağcı temaslar da iláve etmiŝtir.

IV — Poujade hareketinin hedeflerine ulaşmak için kullandığı metodlar.

Poujade hareketi, esnaf üzerindeki malî yükűn azaltılması yolundaki gayelerine ulaŝmak için her çeŝit metoda baŝ vurmυŝtur. Vergi otoritelerine karŝı giriŝilen bu kollektif mukavemet hareketlerini baŝhca iki grup altında topluyabiliriz :

Maliyenin saláhiyetli memurlarının verginin tahsili hususundaki kanunî muameleleri yapmalarına kuvvetle, fiilî şekilde engel olmak ve vergi borcunu ödememek;

Kanunların deđiŝtirilmesi, bazı vergi memurlarının azli için, mebuslar ve millî meclis vasıtasile hükűmet üzerinde baskı yapmak.

Bu iki mukavemet hareketini ayrı ayrı inceliyelim.

1 — Verginin tahsiline fiilî bir şekilde engel olmak.

Poujade hareketinin, yayılmasına belki de en fazla hizmet eden propaganda siláhi, vergi kontrollerine ve verginin tahsili için yapılan kanunî muamelelere engel olmak hususunda gösterdiği başarılarıdır. «Birlik kuvvettir» parolasıyla Poujade, kurduğu ekip ile o kasabadan ötekine koŝarak maliyenin esnaf nezdinde teŝebbűs ettiği vergi kontrollerini baltalamıŝtır. Tűkenmez enerjisi ile kasaba kasaba dolaŝmıŝ ve bilhassa ŝoförlerin de tesanűdü ile adeta sey-yar bir vergi aleyhtarı muhafız ekibi vücuda getirmiŝtir. Poujade bilhassa ilk aylarda, bir çok kasabada malî kontrollere mâni olmuŝ ve buna karŝı Maliye idaresi pek kuvvetli bir reaksiyon göstermemiŝtir. Hatta kontrollere, malların hazine ve müzayede ile satıŝına kollektif bir ŝekilde engel olma metodları hakkında, harekete yeni iltihak edenlere verilmek üzere, küçük bir broŝür çıkarılmıŝtır [27].

[27] Hoffmann, a.g.e., s. 69 blio graplue.

Bu kollektif baltalamalar dolayısıyla Poujade ve hareketin diğer mensupları hakkında pek çok dâva açılmış, fakat kontrollere karşı dayatma devam etmiştir.

1955 yılının ocak ayından itibaren, Poujade hareketi mensupları vergi grevine başlamıştır. Poujade hakkında verginin kollektif bir şekilde reddi suçundan takibat açılır. Fakat Poujade hâkim önünde vergi grevini tavsiye ettiğini inkâr ve bu grevin kendiliğinden (*spontanée*) vuku bulduğunu iddia eder.

U.D.C.A. vergi grevine 18 vilâyette âzanın % 80 inin itaat ettiğini iddia etmiştir.

Hükümet otoriteleri ise, bazı tüccarların vergi borçlarının banka hesapları üzerinden tevkif olunduğunu açıklamışlardır. 1955 varidat istatistikleri, 1954 e nazaran diğer kalemlerde hafif bir yükselme gösterirken, gelir vergileri hasılatında bir duraklama müşahede edilmiştir. Poujade 4 Mayıs'ta teşkilâtına yaydığı bir tamim ile, hükümetin yaptığı ve yapacağı reformlar karşısında vergi grevinin vazgeçildiğini bildirmiştir. Halbuki hakikati halde Poujade'ın verdiği grev emrine pek az esnaf iştirak etmişti. Öyleki bu vergi grevinin başarısızlıkla neticelendiği iddia edilebilir [27].

2 — Meclis ve hükümet üzerinde tazyik icrası.

Meclis ve hükümet üzerinde menfaat gruplarının tazyik icra etmesi hiç de yeni bir usul değildir. Demokrasi tarihinde menfaat gruplarının hükümet ve kanunî memleket (*pays légal*) üzerinde icra ettikleri tazyikler, daima bir kara leke olarak kalmıştır. Tabii bu tazyiklerin en önemlileri de daha az vergi ödemek ve devlet masraflarından daha çok istifade etmek şeklinde, devlet maliyesini alâkadar eden iki mühim mevzu etrafında dönmüştür.

Poujade'ın da vergi aleyhtarı hedeflerine ulaşmak için, bu denenmiş klâsik metoda başvurması tabii idi. Bahusus, Fransa gibi hükümetlerin pek zayıf ekseriyetler üzerinde akrobasi yaparak, aylarla ölçülen ömürlerini uzatmağa çalıştıkları bir memlekette, tazyik gruplarının hedeflerine ulaşmak için pek müsait bir zemin bulduklarına şüphe yoktur.

[27] Hoffmann, a.g.e., s. 69.

Yalnız Poujade ve taraflarının betbahtlığı şuradadır ki başlangıçta, onları pek ciddiye alan olmamıştır. Lisanlarındaki şiddet, ka-ba kuvvete müracaatta gösterdikleri hafiflik, umumiyetle aydın çevrelerde ve hususile Parlâmento ve hükümet erkânı üzerinde istihza ile karışık pek menfi bir reaksiyon uyandırmıştır. Fakat Poujade hareketi hızla yayılıp teşkilâatlanmaya başladıkça ve bu hareketin desteklediği listeler, belediye ve ticaret odaları seçimlerinde umulmadık başarılar sağladığı zaman siyaset adamlarının ilk tavrı değiştir.

Meb'uslar, seçim dairelerinde Poujade hareketinin taleplerini desteklemeye davet edildiler. Bu suretle onlar seçmenleri karşısında müşkül mevkiye bırakıyorlar, Poujade ve taraftarlarının talep ettikleri reformların meclisten geçirilmesi hususunda vaadde bulunmaya zorlanıyorlardı.

Diğer taraftan kütle mitingleri, gösteri yürüyüşleri vasıtasile meclis ve hükümet üzerinde baskı yapmak yoluna gidildi. Meselâ Poujade, 1955 senesi başında, hükümet bir ay içinde talep edilen reformları yerine getirmedeği takdirde Paris üzerine yürüneceğini söylemiştir. Hükümet (Mendés-France hükümeti) bu tehditlere kulak asmadığı için, 200 bin kişilik bir gösteri kafilesi tağradan Paris üzerine yürümüştür. Kütle nümayişleri meclisteki meb'uslar üzerinde tesirini göstermiş ve Poujade programına taraftar meb'usların sayısını arttırmağa muvaffak olmuştur.

Bilhassa Edgar Faure hükümeti zamanında «meşru memleket» üzerinde yapılan tazyikler meyvalarını vermeye başlamıştır. Poujade, vergi kontrollerini ıslah ve kaçakçılığı amansız bir şekilde takip ettiren, Maurice Lauré'nin ve vergiler umum müdürü Allix'in mevkilerinden uzaklaştırılmalarını sağlıyor. Diğer taraftan, meclis üzerine yapılan tazyikler, hükümeti, Poujade'ın taleplerinin bir kısmını kabule icbar ediyor.

Vergi kontrollerine engel olanın cezası hafifletiliyor, vergi kontrolleri azaltılıyor, geniş selâhiyetli (*polyvalents*) müfettişlerin faaliyetleri tahdit olunuyor. Defter tutma mükellefiyeti basitleştiriliyor, alçak kazanç dilimlerinde nisbî vergi indiriliyor, bazı cezalar hafifletiliyor, mübadele vergisi kaldırılıyor.

Bütün bunlar Poujade ve taraflarını teskin edecek mühim tavizlerdir. Fakat Poujade bunlarla yetinmiyor, vergi aleyhindeki sa-

vaşını daha da genişleterek, hareketini tamamen siyasileştiriyor ve rejim aleyhtarı bir mücadeleye girişiyor.

Bugün Poujade hareketi, Fransadaki diğer partiler mozayığı içinde aşırı sağcılığı ve aşırı vergi aleyhtarı karakteri ile mütema-yiz bir siyasî parti haline gelmiştir. Mamafih bu istihale Poujadis-me'e, eski hararetili taraftarlarından bir kısmını kaybettirmiştir. Ke-za siyasî parti olarak da yıldızının sönmeye yüz tuttuğu söylenebilir. Poujade isyanının menşei olan vergi aleyhtarı hareket, koyu sağcı otoriter zihniyette bir parti olduğu zaman etkinliğinden kaybetmiş ve fransız partiler mozayigine karışmıştır.

Son zamanlarda U.D.C.A. iktisadî sahada bazı teşebbüslere gi-rişmiş, ticarî sektördeki araçları kaldırıp perakende ticareti hem müstehlik ve hem esnaf lehine ıslahı için teşkilatlanma kararını vermiştir. Belki de Fransada esnafın geçirdiği kriz'in halli için en radikal yol bu sonucudur. Fakat Poujade daha kolay, daha popü-ler ve daha çok ihtiras istiyen hareket ve nümayiş yollarını, siyasî sahneyi tercih etmiştir. Poujade hareketinin ömrü de ancak onu bes-leyen esnafın hiddeti kadar uzun olabilmiş, hiç bir yapıcı promramı olmadığı için, siyasî sahada, son mahallî seçimlerde de görüldüğü gibi, kütleler nezdinde eski itibarından hayli kaybetmiştir [28].

V — Netice

Muhtelif cepheleri ile tetkik ettiğimiz Poujade hareketinden vergi politikası konusunda ne gibi neticeler çıkarılabilir? Kanaa-timizce Poujade hareketi hiç değilse iki hakikatı bir kere daha or-taya koymuştur. Bunlardan birincisi, mukellefin maliye ile olan temaslarını insan münasebetleri ilmi ve mükellef psikolojisi açı-larından en uygun şekilde ayarlamak zaruretidir. İkincisi ise toplu vergi yükünü muhtelif zümreler üzerine dağıtan malî gelirler den-gesi, ile bu zümreleri siyasî sahada temsil eden, siyasî kuvvetler dengesi arasında çok sıkı bir münasebet bulunduğudur.

Poujade vak'ası göstermiştir ki, uzun vâde içinde inhitata mak-kûm, kısa vâdelerde de iktisadî sıkıntılar içinde bulunan bir züm-

[28] Poujade hareketini destekleyen kütleler, Mayıs 1958 den itibaren tamamen, De Gaulle'ü iktidara getiren umumî milliyetçi harekete katılıp onun içinde erimişlerdir.

reyi, mühim bir vasıtalı vergiler toplayıcısı mevkiine koymak, onu vergiye karşı aşırı hassas bir psikoloji içine sokmaktadır. Lauré'nin (*allergie fiscale*) dediği durum Keza normal ve modern bir ticarî işletmenin kolaylıkla tahammül edebileceği malî kontroller, küçük esnaf ve zanaatkârlarda bir malî engizisyon hissi yaratmaktadır. Maliyenin vergi kontrollerinin derece ve şumulünü, mükellefin iktisadî kuvvetine göre derecelendirmesi, alçak gelir kademelerinde nisbeten daha basit ve kontrolsüz (meselâ götürü usulü) metodlarla vergi tarh ve tahsil etmesi lüzumu bir kere daha ortaya çıkmış oluyor.

Vasıtalı vergiler, büyük işletmeler tarafından kolaylıkla in ikâs ettirilebilmekte hattâ ilâve kârlara da vesile teşkil etmekte (çift in'ikâs), fakat küçük işletmelere doğru inildikçe in'ikâs mekanizmasının işlemesi aksamakta ve mükellefte vergiyi cebinden ödediği hissi hâkim olmağa başlamaktadır. Poujade hareketinin doğmasında, eklenen değer vergisinin (taxe sur la valeur ajoutée) kabulüne kadar, vasıtalı vergilerin çok mühim bir rol oynamış olması da bunu göstermektedir.

Vergilerin konjonktüre karşı hassasiyetleri oldukça etraflı bir şekilde tetkik edilmiş bir konudur. Poujade hareketi, *mükelleflerin konjonktür dolayısıyla vergiye olan hassasiyetlerinin* tetkikinin lüzum ve faydasını ortaya koymaktadır. Sadece şunu söyleyelim ki konjonktüre ve dolayısıyla mükellefin gelir dalgalanmalarına intibakı zayıf olan vergilerde (Poujade vak'asında götürü usulü ile alınan vergi gibi) mükellef üzerindeki vergi tazyiki, dolayısıyla mükellefin vergi hoşnutsuzluğu ve reaksiyonları, iktisadî dalgalanmalara sıkı sıkıya bağlı olarak değişmeler göstermektedir.

Vergi yükü ve tazyiki karşısında mükelleflerin gerek ferdî, gerek kollektif reaksiyonlarını incelerken onları, sosyal gruplar olarak ele almak, grup halinde vergi psikolojilerini tetkik etmek semereli neticeler vermektedir.

Eşit vergi tazyiki karşısında bir serbest meslek mensubunun reaksiyonu, bir ücretlinin reaksiyonu ile aynı olmamaktadır. Ötedenberi köylüler, vergiye karşı reaksiyonları yüksek olan bir meslek grubu olarak bilinirdi. Bunlara küçük esnafı da ilâve etmek lâzımdır. Diğer grupların reaksiyonlarını ölçerken de vergi kaçırma imkânlarını, tatbikatını önemle ele almak gerekir. Fransada esnaf vergi kaçırmaktan men edildiği gün, üzerindeki vergi yükünün tahammül edilmez derecede ağır olduğunu keşf etmiştir.

Genel vergi yükünün muhtelif sosyal zümreler arasında dağıtılış şekli ile, bu zümrelerin siyasî kuvvetler dengesi içinde işgal ettikleri mevkiin sıkı bir münasebeti vardır. Poujade hareketi, maliye ilmi ile siyaset ilmi arasındaki bağların ne kadar sıkı olduğunu bir kere daha ortaya koymuştur. [29] Gerçekten U.D.C.A. siyasî bakımından bir parti ile kuvvetli bağları bulunmayan esnaf ve zanatkârlar zümresi tarafından kurulmuştur. İşçiler, köylüler, büyük sanayiciler siyasî plânda kendi menfaatlerini, bahis konusu zümreye nisbetle daha iyi himaye ettirmekte idiler. Poujade'cılar vergi bakımından belki en fazla uğrayan zümre değildi, fakat siyasî sahada kuvvetli bir teşkilâta bağlı değildiler. Bu yüzden önce bir baskı grubu olarak teşkilâtlanmışlar, bu suretle ancak kısmî bir başarı sağlayabildikleri için, daha da kuvvetli olabilecekleri düşüncesile ve bilhassa Poujade'ın tahriki ile, teşkilâtlarını siyasî bir parti haline getirmişlerdir.

Bir toplumda, eğer muhtelif sosyal gruplar üzerindeki vergi yüklerinin, alışılmış vergileme prensiplerine (iktidar, fedakârlıkta eşitlik v.s.) uyulmadan açık bir eşitsizlikle dağıtılmış olduğu müşahede ediliyorsa, bu, himaye gören grupların siyasî plânda hâkim durumda olmalarından ötürüdür.

Prensin tebaa üzerindeki mutlak hâkimiyetinin tahdidine, ilk olarak, vergilendirme salâhiyeti sahasından başlanmıştır. Bu itibarla demokrasilerde vergi yükünün sosyal gruplar arasında tevziinde objektif eşitlik ve hakkaniyet prensiplerinden bu kadar sık uzaklaşılması karşısında kötümserliğe düşmeğe mahal yoktur.

Demokrasilerde, çoğunluğun azınlığı yüksek vergi yükü ile ezmesi mahzuru, mükellefin âmme hizmetine iktidarı nisbetinde iştirak duygusunun eğitimi ile kısmen tekâfi edilebileceği gibi, baskı grupları önünde diz çökmeyen kuvvetli bir maliye idaresinin de, bu sahada tesirli bir supap rolü oynayacağına şüphe yoktur.

5 Mayıs 1958

[29] İngiliz maliyecisi Dalton; Maliye ilminin, «İktisat ile Siyaset ilmi arasında hudut teşkil eden disiplinlerden biri olduğunu» söylemektedir. Principles of public Finance, London.

B İ B L İ Y O G R A F Y A

- R. Barthes* : Mythologies, Editions du Seuil, Paris, 1956.
- H. Bonnard* : L'aventure Poujade, Montpellier, 1955.
- M. Dwyer* : Les partis politiques, Armand Colin, 3ème édition, Paris, 1958.
- Ch. Guy* : Le cas Poujade, Givors, 1955.
- S. Hoffmann* : Le mouvement Poujade, Armand Colin, Paris, 1956.
- J. - M. Jeanneney* : Les commerces de détail en Europe occidentale, Armand Colin, 1954.
- M. Lauré* : Traité de Politique fiscale, Presses Universitaires de France, Paris 1956.
- M. Nicolas* : Avec Pierre Poujade sur les routes de France, Les Sables-d'Olonne, 1955.
- R. Macart* : Garde à vous, Fisc!, Editions du Seuil, Paris 1955.
- P. Poujade* : J'ai choisi le combat, Saint-Céré 1955.
- J. Touchard* : Bibliographie et chronologie du Poujadisme, Revue française de Science Politique vol. VI., jan.-mars, 1956, ss. 18-43.
-